

بررسی محتوای دوره عمومی تربیت پاسداری از دیدگاه فرماندهان و مربیان (مورد مطالعه: دانشگاه افسری و تربیت پاسداری امام حسین (ع))

دکتر عباسعلی سلمانی^۱

احمد مهربان^۲

سعید شجاعی^۳

تاریخ دریافت: ۱۳۹۸/۰۸/۲۱

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۹/۰۵/۰۲

چکیده

هدف اصلی پژوهش حاضر بررسی میزان انطباق محتوای آموزشی و تربیتی دوره عمومی تربیت پاسداری دانش‌آموخته‌ها با انتظارات سپاه (قابلیت‌های مورد انتظار از فراگیران) از دیدگاه فرماندهان و مربیان دانشگاه افسری و تربیت پاسداری امام حسین (ع) است. لذا مسئله کلی این تحقیق این است که محتوای دوره عمومی تربیت پاسداری دانش‌آموخته‌ها از دیدگاه فرماندهان و مربیان دانشگاه افسری و تربیت پاسداری امام حسین (ع) تا چه میزان انتظارات سپاه از فراگیران را برآورده می‌کند؟ نوع تحقیق کاربردی است و روش تحقیق، توصیفی-پیمایشی است. جامعه آماری تحقیق نیز شامل مربیان و فرماندهان دانشگاه است که به شیوه نمونه‌گیری هدفمند انتخاب شده‌اند. ابزار جمع‌آوری اطلاعات، پرسشنامه محقق ساخته است. روایی پرسشنامه نیز از طریق خبرگان و پایایی آن نیز با محاسبه آلفای کرونباخ مورد تأیید قرار گرفت. نتایج حاصل از تحلیل داده‌های پرسشنامه نشان داد که محتوای دروس دوره عمومی تربیت پاسداری دانش‌آموخته‌ها در ابعاد پنج‌گانه (توانمندی ارزشی پاسداری، آمادگی نظامی رزمی، توانمندی نهادی سازمانی، سبک زندگی پاسداری و برنامه‌های اردویی) با انتظارات سپاه از فراگیران در حد زیاد و خیلی زیاد مطابقت دارد. در جمع‌بندی کلی از تحلیل داده‌ها در ابعاد پنج‌گانه محتوای دوره، دروس مرتبط با «برنامه‌های اردویی» (با میانگین رتبه ۴,۴۷) در رتبه اول و دروس مرتبط با «توانمندی‌های نهادی و سازمانی» (با میانگین رتبه ۱,۶۵) در رتبه آخر (پنجم) قرار دارد.

واژگان کلیدی: دوره عمومی تربیت پاسداری، سپاه پاسداران، انتظارات سپاه، فرماندهان و مربیان، دانشگاه افسری و تربیت پاسداری امام حسین (ع).

۱- استادیار دانشگاه جامع امام حسین (ع)

۲- عضو هیئت علمی دانشگاه افسری و تربیت پاسداری امام حسین (ع)

۳- دانش‌آموخته کارشناسی ارشد تربیت مربی جهادی، نویسنده مسئول

مقدمه

هر سازمان جهت تحقق اهداف خاصی طراحی و تشکیل می‌گردد و در راستای رسیدن به این اهداف، مأموریت‌ها و وظایفی را بر عهده دارد. انسان به‌عنوان مجری مأموریت‌های سازمان، نیازمند مهارت‌ها و تخصص‌هایی است که بتواند به نحو احسن آن‌ها را انجام دهد.

در امر تدریس باید چیزی را به کسی یاد داد، این کس فراگیر و آن چیز محتواس. محتوی باید به‌عنوان دانش مهارت‌ها، گرایش‌ها و ارزش‌هایی توصیف گردد که باید یاد گرفته شوند. در مراکز آموزشی برنامه درسی بر پایه موضوع سازمان داده می‌شود، ولی مدرسان ممکن است در مورد ارزش موضوع درس، دیدگاه‌های متفاوتی داشته باشند، طبیعی است که در یک جامعه در حال تغییر، مراکز آموزشی نیز که بخشی از آن جامعه هستند در حال تغییر و تحول می‌باشند.

سرمایه اصلی سپاه پاسداران انقلاب اسلامی، نیروی انسانی متعهد و متخصص آن است. درواقع نیروی انسانی مزیت راهبردی این نهاد عظیم و مقدس به شمار می‌رود.

دوران پرافتخار هشت سال دفاع مقدس نیز این امر را بیش‌ازپیش به اثبات رساند که نیروی انسانی متعهد و مجرب، پیش از هر عاملی در تعیین سرنوشت صحنه نبرد نقش دارد. از طرفی حفظ و ارتقای توانمندی‌ها و قابلیت‌های نیروی انسانی در هر سازمان، مستلزم ارائه آموزش‌های مستمر و به‌روز نگاه‌داشتن دانش و اطلاعات تخصصی کارکنان آن سازمان است؛ زیرا آموزش و تربیت همه‌جانبه استعدادهای کارکنان، موتور اصلی حرکت سازمان به سمت اهداف آن می‌باشد. به‌عبارت‌دیگر آموزش، پل ارتباطی بین وضعیت فعلی سازمان، با آینده‌ای بهتر و روشن‌تر است. آموزش دارای ارکان متعددی است که یکی از مهم‌ترین و اصلی‌ترین آن‌ها، محتوای آموزشی و تربیتی می‌باشد که شامل برنامه‌های تفصیلی و کتاب‌های درسی است. برنامه تفصیلی محتوای یک دوره آموزش را تعیین می‌کند و به عبارتی نقشه تعلیم و ارتقای سطح کیفی فراگیران است. چنانچه برنامه تفصیلی از محتوایی غنی و کاربردی برخوردار بوده و متناسب با نیاز واقعی سازمان طراحی گردد، می‌توان اطمینان داشت که فراگیران آن دوره توانمندی و کارآیی لازم را در انجام وظایف خواهند داشت.

بیان مسئله

مسئله نظام آموزشی مهم‌ترین موضوعی است که همواره در جوامع مختلف، می‌تواند نقش تعیین‌کننده‌ای در موفقیت کشور در ابعاد مختلف یک جامعه داشته باشد؛ چراکه نظام آموزشی هر

جامعه‌ای، اگر بر اساس نیازهای سیاسی، اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و نظامی گام بردارد، می‌تواند تأمین‌کننده نیروی انسانی موردنیاز نهادهای مذکور باشد، ولی اگر نظام آموزشی در فرآیند آموزشی خود در سطوح مختلف نتواند مأموریت واقعی خود را به نحو احسن انجام دهد به نظر می‌رسد که با مشکلات عدیده‌ای در آینده روبرو خواهد شد، لذا برگزاری آموزش‌های نظامی نیز از این مقوله مستثنا نیست. برگزاری دوره‌های آموزشی در راستای تأمین این نیاز و طبق یک نیازسنجی دقیق آموزشی جهت ایجاد مهارت‌های موردنیاز امکان‌پذیر است؛ بنابراین آموزش‌های سازمانی از نقش و تأثیرگذاری مهمی در بهبود روند امور برخوردار بوده و با ارتقای دانش، نگرش و مهارت‌های موردنیاز، به توسعه سازمان کمک می‌نمایند. چراکه حصول آن به فهم بازنگری در فرایندها برای دستیابی به سطوح بالاتر عملکرد و تجربه کردن راه‌حل‌های متعدد در مواجهه با چالش‌ها بستگی دارد.

نخستین گام برای ایجاد امکان تحقق هدف، انتخاب محتوای آموزشی و تربیتی مناسب و مطلوب است چون اهداف به‌وسیله محتوا تأمین می‌شود. توجه به انتخاب محتوا همیشه به‌عنوان یک عنصر مهم برنامه درسی در نظر بوده است.

از طرفی، یکی از دوره‌های طولی جهت آموزش و تربیت پاسداران، دوره عمومی تربیت پاسداری است که سال ۱۳۸۹ به دانشگاه افسری و تربیت پاسداری امام حسین (ع) واگذار شده و دانشگاه، دوره‌ها را با فراز و نشیب‌هایی تاکنون اجرا کرده است. با توجه به اینکه این دوره، اولین گام در تربیت افسران و پاسداران در بدو ورود به سپاه پاسداران که مأموریت بسیار مهم و خطیر دفاع از دستاوردهای انقلاب اسلامی را به عهده دارد، است در نتیجه از اهمیت و حساسیت بالایی برخوردار بوده و بایستی به‌طور پیوسته از نگاه کارشناسان و صاحب‌نظران موردبررسی و بازنگری قرار گیرد. بازنگری و ارتقاء کیفی دروس مرتبط با این دوره می‌تواند در رشد و تعالی سازمانی پاسداران و جوانان علاقه‌مند و مشتاق به دفاع از حریم نظام مقدس جمهوری اسلامی و دستاوردهای انقلاب اسلامی، مفید واقع شود.

بر این اساس تحقیق حاضر در پی آن است که بررسی نماید آیا محتوای آموزشی و تربیتی پیش‌بینی‌شده در طرح تفصیلی، انتظارت سپاه را از این دوره تأمین می‌نماید؟ و در صورت برآورده نشدن انتظارت، محتوای فوق چگونه باید باشد؟ لذا مسئله کلی تحقیق این است که محتوای آموزشی و تربیتی دوره عمومی تربیت پاسداری دانش‌آموخته‌ها از دیدگاه فرماندهان و مربیان دانشگاه افسری و تربیت پاسداری امام حسین (ع) تا چه حد با انتظارت سپاه از فراگیران

(قابلیت‌های مورد انتظار از فراگیران) مطابقت دارد؟

اهمیت و ضرورت تحقیق

۱- **اهمیت تحقیق:** با اجرای این تحقیق محاسن زیر نصیب دانشگاه، مربیان، فرماندهان و سپاه پاسداران انقلاب اسلامی خواهد شد: الف) آموزش‌ها در مسیر واقعی خود قرار می‌گیرد؛ ب) هزینه‌ها به صورت واقعی بوده و تبدیل به سرمایه‌گذاری خواهد شد؛ ج) فراگیران از سه جنبه، مورد تربیت واقعی قرار خواهند گرفت که عبارت‌اند از: ۱. تربیت و آمادگی جسمانی حاصل خواهد شد. ۲. تربیت و آمادگی نظامی حاصل خواهد شد. ۳. تربیت جهادی پاسدار تراز انقلاب اسلامی حاصل خواهد شد؛ د) نقاط ضعف و قوت محتوای این دوره استخراج شده و در نتیجه تقویت نقاط قوت و برطرف کردن نقاط ضعف باعث افزایش کیفیت محتوای آموزشی و تربیتی فراگیران خواهد شد.

۲- **ضرورت تحقیق:** از دلایل ضرورت انجام این تحقیق با رویکرد سلبی، می‌توان به موارد زیر اشاره کرد.

الف) در راستای پاسخگویی به نیازهای فرد و سازمان، کیفیت محتوای آموزشی از اهمیت بیشتری برخوردار است؛ لذا عدم انجام این تحقیق، غفلت از آن را به دنبال خواهد داشت. ب) نظام آموزشی راکد مانده و از داشتن پویایی آموزشی و رشد خلاقیت‌های فردی و سازمانی غفلت خواهد شد. ج) مراکز آموزش نظامی به‌ویژه دانشگاه مورد مطالعه نیازمند بازنگری مداوم محتوای آموزشی متناسب با تهدیدات پیچیده و روزآمد است. لذا این امر مهم وقتی محقق می‌شود که تحقیقاتی در این راستا انجام شود. د) عدم انجام این تحقیق باعث می‌شود تا نتوان از موازی کاری و ایجاد محتوای آموزشی مشابه در دوره‌های بعدی از قبیل دوره‌های تخصصی آگاهی پیدا کرده و جلوگیری نمود.

اهداف تحقیق

۱- **هدف اصلی:** بررسی میزان انطباق محتوای آموزشی و تربیتی دوره عمومی تربیت پاسداری دانش‌آموخته‌ها با انتظارات سپاه از دیدگاه فرماندهان و مربیان دانشگاه افسری و تربیت پاسداری امام حسین(ع).

۲- اهداف فرعی:

- الف) بررسی میزان انطباق محتوای دروس «توانمندی‌های ارزشی پاسداری» با انتظارات سپاه از دیدگاه فرماندهان و مربیان دانشگاه افسری و تربیت پاسداری امام حسین (ع).
- ب) بررسی میزان انطباق محتوای دروس «آمادگی نظامی- رزمی» با انتظارات سپاه از دیدگاه فرماندهان و مربیان دانشگاه افسری و تربیت پاسداری امام حسین (ع).
- ج) بررسی میزان انطباق محتوای دروس «توانمندی نهادی و سازمانی» با انتظارات سپاه از دیدگاه فرماندهان و مربیان دانشگاه افسری و تربیت پاسداری امام حسین (ع).
- د) بررسی میزان انطباق محتوای دروس «برنامه عملی سبک زندگی پاسداری» با انتظارات سپاه از دیدگاه فرماندهان و مربیان دانشگاه افسری و تربیت پاسداری امام حسین (ع).
- ه) بررسی میزان انطباق محتوای دروس «مرتبط با برنامه‌های اردویی» با انتظارات سپاه از دیدگاه فرماندهان و مربیان دانشگاه افسری و تربیت پاسداری امام حسین (ع).

سؤال‌های تحقیق

۱- سؤال اصلی تحقیق: محتوای دروس دوره عمومی تربیت پاسداری دانش‌آموخته‌ها از دیدگاه فرماندهان و مربیان دانشگاه افسری و تربیت پاسداری امام حسین (ع) به چه میزان با انتظارات سپاه مطابقت دارد؟

۲- سؤال‌های فرعی تحقیق:

- الف) محتوای دروس مرتبط با تربیت بعد توانمندی‌های ارزشی پاسداری به چه میزان با انتظارات سپاه از فراگیران مطابقت دارد؟
- ب) محتوای دروس مرتبط با تربیت بعد آمادگی نظامی- رزمی به چه میزان با انتظارات سپاه از فراگیران مطابقت دارد؟
- ج) محتوای دروس مرتبط با تربیت بعد توانمندی نهادی و سازمانی به چه میزان با انتظارات سپاه از فراگیران مطابقت دارد؟
- د) محتوای دروس مرتبط با تربیت بعد عملی سبک زندگی پاسداری در دوره به چه میزان با انتظارات سپاه از فراگیران مطابقت دارد؟

ه) محتوای دروس مرتبط با برنامه‌های اردویی به چه میزان با انتظارات سپاه از فراگیران مطابقت دارد؟

ادبیات تحقیق

۱- مفهوم شناسی

۱-۱- **آموزش:** آموزش به فرایند انتقال معلومات، نگرش‌ها و مهارت‌ها از فرد یا گروهی به فرد یا گروه دیگر برای ایجاد تغییرات در ساختارهای شناختی، نگرشی و مهارتی آن‌ها گفته می‌شود (صدری، ۱۳۸۳: ۱۴).

۱-۲- **دوره عمومی تربیت پاسداری:** دوره عمومی تربیت پاسداری با استناد به ماده ۳۷ قانون مقررات استخدامی سپاه برای افرادی که با مدرک تحصیلی کاردانی و کارشناسی استخدام می‌شوند به مدت ۱۲ ماه به صورت متمرکز در دانشگاه افسری و تربیت پاسداری امام حسین (ع) اجرا می‌شود. این دوره دارای پنج گروه درسی شامل؛ توانمندی ارزشی پاسداری، آمادگی نظامی رزمی، توانمندی نهادی سازمانی، سبک زندگی پاسداری و برنامه‌های اردویی است (طرح تفصیلی دوره، ۱۳۸۹).

۱-۳- **انتظارات سپاه از فراگیران دوره عمومی:** انتظارات سپاه از فراگیران همان قابلیت‌های مورد انتظار از فراگیران است که در هفت مؤلفه شامل؛ شایستگی‌های ارزشی پاسداری، شایستگی رزمی نظامی در سطح دسته، مهارت دفاعی امنیتی و جنگ نرم، توانایی‌های پشتیبانی رزمی، آمادگی و ورزشی جسمانی، فرماندهی و مدیریت و توانایی‌های سازمانی و شاخص‌های مرتبط با هر کدام از مؤلفه‌های موردنظر است که در برنامه تفصیلی دوره موردنظر قید شده است (طرح تفصیلی دوره، ۱۳۸۹).

۱-۴- **پاسدار دانش‌آموخته:** منظور از پاسدار دانش‌آموخته در این تحقیق، فارغ‌التحصیلان مقطع کاردانی و کارشناسی سایر دانشگاه‌ها که به استخدام سپاه درآمده‌اند و بایستی دوره عمومی تربیت پاسداری را در دانشگاه افسری و تربیت پاسداری امام حسین (ع) بگذرانند (طرح تفصیلی دوره، ۱۳۸۹).

۱-۵- **بازنگری محتوا:** بازنگری در این تحقیق، همان بررسی محتوایی دروس و اولویت‌بندی آن بر اساس نظر پاسخگویان پرسشنامه محقق ساخته نسبت به انتظارات سپاه از

فراگیران است.

۲- پیشینه پژوهش

با بررسی‌هایی که از منابع مختلف صورت گرفت، تحقیقی که موضوع آن شبیه این نوشتار باشد، مشاهده نگردید ولی تعدادی از منابعی که موضوع آن‌ها ارتباط نزدیک به این موضوع داشته، مورد توجه قرار گرفته‌اند.

نتایج تحقیق بهشتی پور (۱۳۸۴) با عنوان «بررسی میزان تطبیق محتوای آموزشی دروس تخصصی دافوس دریایی با مأموریت‌های نیروی دریایی سپاه» نشان داد که میزان انطباق محتوای دروس ۱۰ گانه با مأموریت‌های نیروی دریایی سپاه بیش از متوسط است و در بین این دروس، درس طرح‌ریزی اطلاعاتی بیشترین انطباق را با مأموریت‌های نیروی دریایی سپاه دارا هست.

نتایج تحقیق سیاوشی (۱۳۷۹) با عنوان «بررسی میزان انطباق محتوای آموزش دافوس انتظامی با کاربردی بودن آن در جهت اجرای مأموریت‌های ناجا» نشانگر آن است که به نظر بیش از ۵۴ درصد از فارغ‌التحصیلان، گذراندن این دوره بیش از ۵۰ درصد در افزایش کارایی و توانمندی‌های آنان در اجرای مأموریت‌های محوله مؤثر است.

نتایج تحقیق مهربان (۱۳۸۰) با عنوان «تطبیق محتوای آموزشی دروس تخصصی دافوس زمینی با مأموریت‌های نیروی زمینی سپاه» نشانگر آن است که میزان انطباق دروس ۸ گانه تخصصی دوره فوق با مأموریت‌های نیروی زمینی سپاه بیش از متوسط است.

نتایج تحقیق حافظی صفت (۱۳۹۳) با عنوان «ارزیابی میزان اثربخشی دوره‌های عمومی تربیت پاسداری ویژه افسران دانش‌آموخته» و مؤلفه‌های میزان دستیابی به اهداف، رضایت ذینفعان، یادگیری، رفتار و نتایج مورد ارزیابی و آزمون قرار گرفت و در نهایت نتایج حاصل از یافته‌های تحقیق نشان داد که دوره عمومی تربیت پاسداری ویژه افسران دانش‌آموخته از اثربخشی لازم برخوردار بوده است.

آقا محمدی (۱۳۸۷) در رساله دکتری خود در دانشگاه عالی دفاع ملی با عنوان «راهبرد مناسب آموزشی و پرورشی دانشگاه‌های افسری نیروهای مسلح ج.ا.ا. به منظور تحقق ارزش‌های اعتقادی- اخلاقی و مهارت‌های فرماندهی- مدیریتی در افسران نیروهای مسلح ج.ا.ا.» راهبردهای زیر را برای ارتقای کیفیت متون و محتوای آموزشی دانشگاه‌های نیروهای مسلح به شرح زیر ارائه داده است: ۱. توجه به سطح برنامه‌ریزی؛ ۲. توجه به باورها و ارزش‌ها (ارزش

محور)؛ ۳. توجه به چشم‌انداز و مأموریت (آینده‌نگر)؛ ۴. توجه به نیازهای آموزشی (نیاز گرا)؛ ۵. توجه به عوامل محیطی (پویا و فرصت ساز)؛ ۶. توجه به اجزاء سیستم (سیستمی).

رئیس و سوادکوهی (۱۳۹۴) در مقاله‌ای با عنوان «بررسی دیدگاه فراگیران دوره عمومی تربیت پاسداری درباره محتوای آموزشی، کیفیت تدریس و اهمیت دروس تخصصی نظامی» نشان می‌دهد که فراگیران ارزیابی مثبت و مطلوبی از کیفیت متون و محتوای آموزشی داشته‌اند و این بدان معنی است که کتب و جزوات مربوط به دروس تخصصی نظامی دوره عمومی تربیت پاسداری نیازهای آموزشی آن‌ها را به خوبی برآورده کرده است.

داربی^۱ (۲۰۰۶) در پژوهشی تحت عنوان ارزشیابی دوره‌های آموزشی، یک فعالیت با جذابیت اجتماعی به این نتیجه رسید که گذراندن دوره‌های آموزشی و ارزشیابی از این فعالیت‌ها بهترین عاملی است که منجر به بهبود عملکرد مشاغل و نتایج بهتری می‌گردد. وی یکی از ابزارهای مهم را برای این کار پرسشنامه‌های استاندارد باز می‌داند.

بوریس^۲ و همکارانش (۲۰۰۸) ارتباط بین اثربخشی آموزش‌های دریافت شده و نگرش مدیران را بررسی کرده‌اند. در این تحقیق پاسخ‌های ۱۳۴ نفر از کارکنان و مدیران سطح پایین بعد از اتمام برنامه آموزش موردبررسی قرار گرفت. بر اساس یافته‌های این تحقیق مشخص شد که همبستگی معناداری بین آموزش‌های دریافت شده و تعهد، رضایت و نگرش کارکنان وجود دارد.

۳- مبانی نظری

۱-۳- مفهوم شناسی محتوا: منظور از محتوای یک ماده درسی عبارت از دانش سازمان‌یافته و اندوخته شده، اصطلاحات، اطلاعات، واقعیات، حقایق، قوانین، اصول، روش‌ها، مفاهیم، تعمیم‌ها، پدیده‌ها و مسائل مربوط به همان ماده درسی است. به عبارت دیگر منظور از محتوای برنامه درسی عبارت است از حقایق خاص، عقاید، اصول، مسائل و غیره که در یک درس خاص گنجانده می‌شود (فتحی و اجارگاه، ۱۳۸۴: ۱۱۷).

به بیان دیگر، محتوا عبارت است از مجموعه مفاهیم، مهارت‌ها و گرایش‌هایی که از سوی برنامه ریزان انتخاب و سازمان‌دهی می‌شود. درعین حال محتوا، آثار حاصل از فعالیت‌های یاددهی-

-
1. Darby
  2. Boris

یادگیری استاد و فراگیر را نیز دربرمی گیرد (ملکی، ۱۳۸۳: ۵۰).

برای تهیه محتوای آموزشی مؤثر و اثربخش فعالیت‌های آموزشی و تجارب یادگیری باید به صورتی تنظیم شوند که همدیگر را تقویت کنند و دارای اثر متحد و یکپارچه باشند تا بتوانند الگوهای رفتاری موردنظر را در یادگیرنده به وجود آورند به این ترتیب سازمان دادن محتوای برنامه آموزشی و تنظیم فعالیت‌ها و تجارب یادگیری، مسئله بسیار مهمی در تهیه و تنظیم و بهبود برنامه‌های آموزشی است؛ چراکه روی کار آبی آموزش و میزان و نوع تغییراتی که در رفتار یادگیرنده (مخاطبین، فراگیران) باید به وجود آید اثر زیادی دارد.

محتوا چیزی است که قرار هست آموزش داده شود و یا آنچه می‌خواهیم یاد گرفته شود. محتوا را می‌توان شامل کلیه مطالب، مفاهیم، اطلاعات مربوط به یک درس موردنظر دانست (میرزا بیگی، ۱۳۸۰: ۱۶۰).

منظور از محتوا عبارت از دانش سازمان‌یافته و اندوخته شده، اصطلاحات، اطلاعات، واقعیات، قوانین و اصول، روش‌ها، مفاهیم، تعمیم‌ها، پدیده‌ها و مسائل مربوط به یک ماده علمی است. محتوا چیزی است که قرار است آموزش داده شود. محتوا شامل کلیه مطالب، مفاهیم و اطلاعات مربوط به یک درس موردنظر است خواه به عنوان بخشی از متن یک کتاب باشد، خواه توضیحات، حواشی و سایر اجزای جانبی آن درس (چوبینه، ۱۳۸۴: ۷۶).

از لحاظ عملی در برنامه‌ریزی درسی حداقل دو نوع محتوا در یک درس خاص قابل شناسایی است: الف) محتوای مکتوب؛ منظور از محتوای مکتوب عبارت است از آنچه به صورت متون و کتب درسی تدوین می‌شود. رایج‌ترین شکل محتوای مکتوب، همان کتاب‌های درسی است. ب) محتوای شفاهی؛ محتوای شفاهی، ناظر بر توضیحات استاد و تدریس وی در کلاس درس است و به طور کلی هر آنچه را که به صورت مکتوب و نوشته شده نباشد دربرمی گیرد (فتحی و اجارگاه، ۱۳۸۴: ۱۱۸).

۲-۳- دیدگاه‌های اساسی در انتخاب محتوا: انتخاب محتوا یک مقوله ذهنی است و ارزش‌ها و اعتقادات برنامه ریزان، نقش مهمی در فرایند انتخاب محتوا ایفا می‌نماید. دیدگاه‌های اساسی در انتخاب محتوا عبارت‌اند از:

الف) دیدگاه سنتی: برنامه ریزان دارای دیدگاه سنتی، هدف اصلی آموزش را انتقال میراث فرهنگی گذشته به فراگیران می‌دانند، بنابراین موضوعات و محتوایی را انتخاب می‌کنند که در گذر زمان، آزمون خود را برای تحقق این نیت به خوبی پس داده باشند و بیشتر موضوعاتی

مانند تاریخ، زبان‌های باستانی و کهن و مانند آن‌ها را به‌جای مسائل جاری مدنظر قرار می‌دهند. (ب) دیدگاه پویا (محتوا در خدمت تغییر و تحول): برنامه ریزان دارای دیدگاه پویا، مهم‌ترین وظیفه آموزش را تواناسازی فراگیران برای انطباق بهینه با تغییر و تحولات اجتماعی می‌دانند. بنابراین موضوعاتی نظیر مطالعات جهانی، زبان‌های جدید و زنده، آموزش رایانه و مطالعات محیطی را در اولویت قرار می‌دهند و همواره آماده‌اند تا برنامه‌های درسی و محتوای آن‌ها را مطابق با تحولات اجتماعی و مقتضیات زمان تغییر دهند.

(ج) دیدگاه سازنده (محتوا برای تغییر): به گمان طرفداران این دیدگاه، نقش اصلی آموزش، انطباق فراگیران با تغییرات نیست بلکه زمینه‌سازی تغییرات اجتماعی برای ساختن یک جامعه بهتر است.

برنامه ریزان دارای این دیدگاه، محتوایی را برای برنامه درسی انتخاب می‌کنند که وضعیت اجتماعی را موردبررسی قرار دهد، از تغییرات اجتماعی حمایت کند و فراگیران را به مشارکت در آن تغییرات تشویق کند. حامیان این دیدگاه بر موضوعات مسئله محور خصوصاً موضوعاتی نظیر روابط انسانی، حقوق بشر، دروس محیطی و غیره تأکید ویژه‌ای دارند (ملکی، ۱۳۸۳: ۱۲۱-۱۲۰).

۳-۳- ویژگی‌های موردنظر در ارزشیابی انتخاب محتوا: اهم این ویژگی‌ها به قرار زیر می‌باشند.

الف) میزان برخورداری از اهمیت لازم: محتوای انتخاب‌شده، باید از درجه اهمیت بالایی برخوردار باشد. برای این منظور آراء، مفاهیم، اصول و تعمیم‌های اساسی باید در جهت تحقق هدف‌های برنامه درسی در محتوا طرح شوند. همچنین محتوا باید، باعث رشد توانایی‌ها، مهارت‌ها و گرایش‌های فراگیران شود. به این منظور در مرحله طراحی، باید مشخص شود که میزان توجه به موارد یادشده در تعیین محتوا چقدر بوده است و محتوا دارای چه درجه‌ای از اهمیت هست؟ (ملکی، ۱۳۷۶: ۴۹).

ب) میزان اعتبار علمی محتوای انتخاب‌شده: رشد فزاینده و سریع علم، دانش و فناوری و انفجار اطلاعات در عصر حاضر، باعث گردیده است که محتوای درسی به‌سرعت اعتبار و ارزش خود را از دست بدهد. لذا لازم است، محتوا به‌گونه‌ای انتخاب شود که درجه اول از نظر علمی از مرتبه اعتبار بالایی برخوردار باشد و درجه دوم، مطالب انتخاب‌شده از آخرین دستاوردهای علمی بشر انتخاب‌شده باشد. ارزشیابی برنامه درسی نیز در مرحله طراحی، باید تعیین نماید که آیا محتوای انتخاب‌شده دارای اصول و تعمیم‌های با اعتبار بالایی علمی بوده و مطالب آن مطابق با

آخرین دستاوردهای علمی در حوزه مربوطه هست؟ (ملکی، ۱۳۷۶: ۶۵ و نعمتی، ۱۳۸۱: ۲۳).
ج) تناسب محتوا با علاقه فراگیران: از جمله ویژگی‌های مهم یک محتوای خوب، تناسب آن با علاقه فراگیران هست. ارزشیابی برنامه باید مشخص نماید، محتوای انتخاب شده تا چه حد می‌تواند مورد علاقه فراگیران باشد؟ (ملکی، ۱۳۷۶: ۸۱).

د) سودمندی عملی و کاربردی بودن محتوا: یکی دیگر از ویژگی‌های یک محتوای درسی، کاربردی بودن مطالب و سودمندی عملی آن برای فراگیران هست که ارزشیابی برنامه درسی، باید میزان این سودمندی را مشخص نماید (ملکی، ۱۳۷۶: ۸۳).

ه) قابلیت یاددهی و یادگیری: با توجه به دانش ورودی و سطح تحصیلی فراگیران و نیز رشد ذهنی و عقلی و جسمی آن‌ها، باید محتوا به گونه‌ای انتخاب شود که قابلیت یاددهی و یادگیری لازم را داشته باشد. یکی از وظایف ارزشیابی برنامه درسی در مرحله طراحی تعیین میزان این قابلیت است (فتحی، ۱۳۸۱: ۶۲).

و) انعطاف‌پذیری محتوا: یکی از ویژگی‌های محتوای برنامه درسی، قابلیت انعطاف‌پذیری آن در شرایط مختلف است. ارزشیابی برنامه درسی، باید تعیین نماید میزان انعطاف محتوا در مواجهه با نوآوری‌ها و نیز تغییرات زمان، مکان، فضا، منابع و امکانات، قوانین و مقررات و غیره چقدر است؟ (ملکی، ۱۳۷۶: ۸۶).

ز) توجه به ساختار دانش در انتخاب محتوا: از جمله مواردی که ارزشیابی برنامه درسی در مرحله طراحی، باید به آن توجه نماید، آن است که آیا در انتخاب محتوا به مفاهیم اساسی و پایه در موضوع مورد نظر توجه شده است یا خیر؟ (نعمتی، ۱۳۸۱: ۷۶).

ح) هماهنگی محتوا با هدف‌های تعیین شده: ارزشیابی برنامه درسی، باید بررسی نماید که میزان هماهنگی محتوای انتخاب شده با هدف‌های تعیین شده به چه میزانی است؟ (فتحی و اجارگاه، ۱۳۸۱: ۵۴).

ط) هماهنگی محتوا با ارزش‌های حاکم بر جامعه: از دیگر ویژگی‌های مورد بررسی توسط ارزشیابی برنامه درسی در مرحله طراحی برنامه، میزان هماهنگی محتوای انتخاب شده با نظام ارزشی و فلسفی حاکم بر تعلیم و تربیت جامعه است (فتحی و اجارگاه، ۱۳۸۱: ۵۶).

۴-۳- معیارهای انتخاب محتوا: معیارهایی که نسبت به آن‌ها اشتراک و وحدت نظر بیشتری در بین فلاسفه، علما و مربیان تعلیم و تربیت و یا نظریه‌پردازان آموزشی وجود داشته‌اند شامل سه معیار اساسی است که عبارت‌اند از:

الف) محتوا باید به اوضاع زندگی حال و آینده مرتبط باشد: اهمیت این معیار و لزوم رعایت آن در انتخاب محتوای آموزشی به دلیل روشن و بدیهی بودن نیازی به اثبات نداشته و واقعیات زندگی فردی و اجتماعی و همچنین استدلال عقلی و دلایل منطقی، درستی این معیار را تأیید می‌کند.

ب) محتوا باید برای اوضاع شغلی حال و آینده مهم باشد: محتوا باید به گونه‌ای باشد که متناسب با توانایی‌ها و علایق دانش‌آموز، زمینه‌ها و آمادگی‌های لازم شغلی و حرفه‌ای را در او به وجود آورده و در ارتباط با اوضاع شغلی حال و آینده او باشد.

ج) محتوا باید نمونه‌ای، مبدئی و اساسی باشد: کانت معتقد است که مطالب علمی در زمان ما، رو به افزایش‌اند، به‌زودی توانایی ما بسیار ضعیف و عمر ما بسیار کوتاه خواهد بود که حتی مفیدترین جزء آن را درک کنیم.

مفهوم ساده معیار نمونه‌ای، عمل کردن در انتخاب مواد و موضوع‌های درسی این است که از حجم انبوه محتوای آموزشی که داریم از طریق انتخاب «نمونه‌ای مناسب» تا آنجایی که امکان دارد به کاهش مواد درسی می‌پردازیم. با رعایت این شرط که موضوع‌های انتخاب‌شده در هر یک از زمینه‌ها و شناخت و یا مهارتی که از طریق آن‌ها به دست می‌آید خصوصیت تعمیم‌پذیری داشته و دارای ویژگی عمومی، عمده، ساختاری، اصولی، نوعی و ارتباط فراگیر باشند.

نظریه آموزشی دیگری که با نظریه آموزشی نمونه‌ای هم‌ریشه می‌باشند نظریه آموزشی مبدئی است، این نظریه برمی‌گردد به روش مبدئی پستالوتسی^۱ که بر اساس آن هر محتوای آموزشی ضمن اینکه به شکل کاملاً ساده اولیه آن هست درعین حال باید به گونه‌ای عمومیت داشته باشد که ظهور و نمود آن در همه پدیده‌ها قابل یافتن باشد (به نقل از بهشتی پور، ۱۳۸۴).

۵-۳- دوره عمومی تربیت پاسداری: دوره عمومی تربیت پاسداری با استناد به ماده ۳۷ قانون مقررات استخدامی سپاه برای افرادی که با مدرک تحصیلی کاردانی و کارشناسی استخدام می‌شوند به مدت ۱۲ ماه به صورت متمرکز در دانشگاه افسری و تربیت پاسداری امام حسین (ع) اجرا می‌شود (طرح تفصیلی دوره، ۱۳۸۹).

الف) مبانی دوره: ۱- مبانی نظری ولایت (توحید، نبوت، امامت، ولی‌فقیه، مؤمنین). ۲- مبانی نظری دفاع و جهاد در اسلام (اقسام جهاد، فلسفه جهاد، پاسداری). ۳- مبانی نظری انقلاب

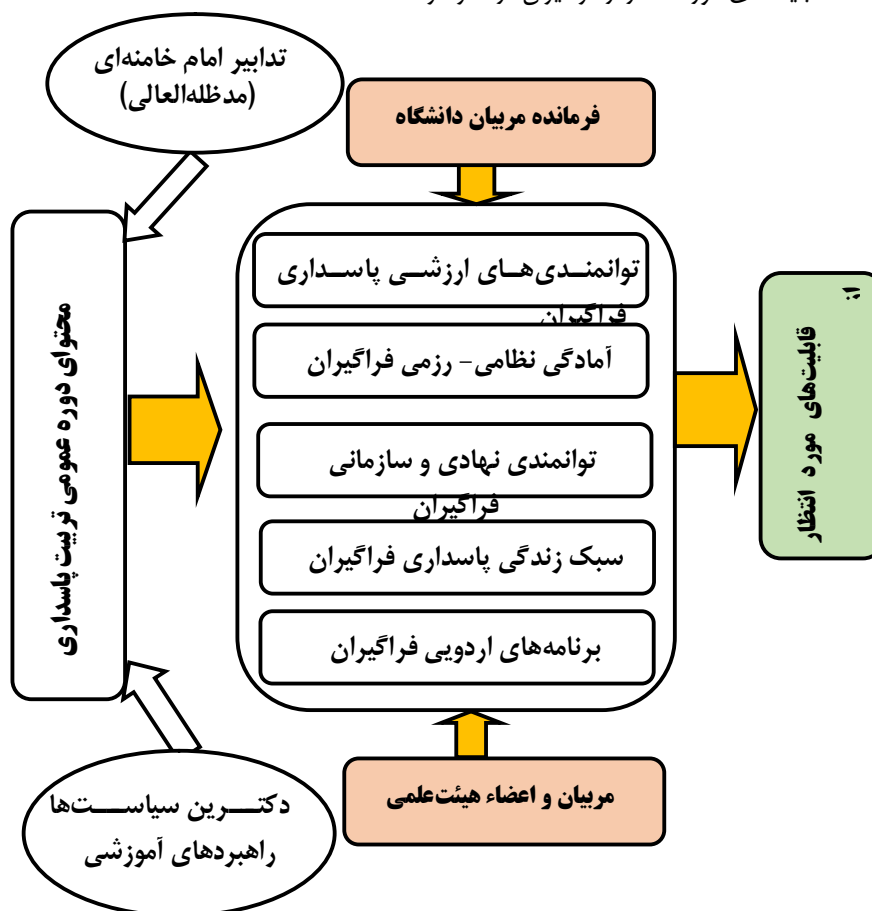
اسلامی (نفی طاغوت و استکبار، حکومت صالحان، تحقق شریعت اسلامی و نفی ظلم). ۴- مبانی نظری انسان کامل (استعدادها، فطرت، گرایش‌ها، آزادی و اختیار، عقل، اصالت روح، ابزار و مرکب بودن جسم، ظاهر و باطن، وابستگی به خدا، عبودیت و بندگی ...). ۵- مبانی نظری مسئولیت اجتماعی (خیرخواهی، اصلاح و کمال جامعه و مردم، انفاق، امریه معروف و نهی از منکر). ۶- مبانی تعلیم و تربیت در اندیشه امامین انقلاب اسلامی. ۷- مبانی اخلاق عملی در حوزه فردی و اجتماعی (سیره عملی معصومین علیهم السلام، شهدا، الگوهای پاسداری، علمای ربانی، سیر مراحل خودسازی). ۸- احکام شرعی (عبادات، عقود، معاملات، مطهرات و ...). ۹- آرمان، رسالت، مأموریت‌ها و اهداف سپاه.

ب) اصول حاکم بر دوره: ۱- تحقق انتظارات قرآن و عترت از پاسدار انقلاب اسلامی. ۲- تحقق تدابیر و انتظارات امامین انقلاب اسلامی از پاسداران انقلاب اسلامی و نهاد سپاه. ۳- تحقق ویژگی‌های محوری سپاه (معنوی، انقلابی، جهادی، مردمی، چندمنظورگی و ...). ۴- پاسخگویی به رسالت پاسداری. ۵- پاسخگویی به مأموریت‌های مختلف سپاه.

ج) ملاحظات اجرایی دوره: ۱- محتوای دوره متناسب با مباحث، سرفصل‌ها و موضوعات پیش‌بینی شده، از منابع اعلامی در برنامه فوق تهیه و مورد استفاده قرار گیرد. ۲- روش‌های اجرای هر یک از برنامه‌ها با تعامل مجموعه‌های فوق، انتخاب و مبنای اقدام قرار گیرد. ۳- برای اجرای مطلوب برنامه، اساتیدی واجد شرایط، مجرب و کارآمد از درون و بیرون دانشگاه انتخاب و به کارگیری شوند. ۴- مسئول اجرای برنامه عملی سبک زندگی پاسداری، فرماندهان گروه‌های تربیتی می‌باشند. ۵- در اجرای برنامه و تحقق اهداف، به فراگیران نقش تعیین‌کننده واگذار گردد. ۶- به تربیت و تعلیم به صورت توأمان پرداخته شود و رشد ارتقاء شایستگی‌ها و توانایی‌ها و مهارت‌ها به صورت متوازن و در نهایت تربیت پاسداری مورد انتظار است. ۷- در اجرای برنامه فوق هماهنگی لازم با نمایندگی ولی فقیه به عمل آید. ۸- فراگیران دوره بر اساس شاخص‌های ابلاغی، ارزشیابی و مبنای پذیرش در دوره قرار گیرند. ۹- ارزشیابی حین دوره فراگیران در تعامل با شورای راهبری حین آموزش و بر اساس شاخص‌های ابلاغی انجام شود. ۱۰- در پایان دوره نتایج اقدامات تربیتی و آموزشی و تحقق اهداف با شاخص‌های ابلاغی، مورد ارزیابی قرار گیرد و این نتایج مبنای اصلاحات احتمالی و ابلاغ قطعی خواهد بود (معاونت تربیت و آموزش، طرح تفصیلی دوره عمومی پاسداری، ۱۳۹۶).

۴- مدل مفهومی تحقیق

با توجه به ادبیات و مبانی نظری موضوع، مدل مفهومی تحقیق ارائه گردید که در آن تدابیر امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) و اسناد بالادستی (دکترین سیاست‌ها و راهبردهای آموزشی) به‌عنوان جهت‌سازها برای محتوای آموزشی دوره و دیدگاه فرماندهان و مربیان به‌عنوان متغیر مستقل و اثرگذار بر ابعاد پنج‌گانه محتوای دروس دوره (پنج مؤلفه گروه‌های درسی) به‌منظور انطباق با قابلیت‌های مورد انتظار از فراگیران در نظر گرفته شده است.

شکل شماره (۱): مدل مفهومی تحقیق

روش‌شناسی تحقیق

این تحقیق از نوع کاربردی و به روش توصیفی-پیمایشی انجام می‌گیرد. جامعه آماری این تحقیق شامل مربیان و فرمانده مریدان دانشگاه افسری و تربیت پاسداری امام حسین(ع) در سال ۱۳۹۷ با تحصیلات کارشناسی ارشد و بالاتر و دارای حداقل پنج سال سابقه مربیگری، است که به صورت هدفمند به تعداد ۵۰ نفر انتخاب شدند. در خصوص محتوای دوره عمومی پرسشنامه‌ای تهیه گردید که دارای ضریب پایایی ۰/۸۵ و شامل ۵۲ گویه که شامل مؤلفه‌های (گروه درسی) توانمندی ارزشی پاسداری، آمادگی نظامی رزمی، توانمندی نهادی سازمانی، سبک زندگی پاسداری و برنامه‌های اردویی، بوده و مبنای ارزیابی محتوای دوره با انتظارات سپاه، قرار گرفت. همچنین برای تحلیل داده‌های این تحقیق با استفاده از آمار توصیفی (میانگین، واریانس و انحراف معیار) و استنباطی (با به‌کارگیری آزمون‌های کولموگروف-اسمیرنوف^۱، تحلیل واریانس یک‌طرفه، آزمون فریدمن و...) استفاده شده است.

تجزیه و تحلیل

توصیف داده‌های مربوط به پرسشنامه

۱- مؤلفه عناوین دروس ارزشی پاسداری

جدول شماره (۱): نتایج حاصل از پاسخ‌های نمونه مورد بررسی به سؤال‌های مؤلفه عناوین

دروس ارزشی پاسداری

انحراف معیار	میانگین	(درصد) گزینه‌ها					درس‌ها	رتبه
		خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	خیلی کم		
.720	4.34	45.7	45.7	5.7	2.9	0	نظام سیاسی در اسلام و ولایت فقیه	1
.900	4.13	35.7	50	8.6	2.9	2.9	نهج البلاغه	2

1. Kolmogrov - smirnov

1.087	4.09	45.7	30	15.7	4.3	4.3	سبک زندگی پاسداری	3
.874	4.30	48.6	40	5.7	4.3	1.4	احکام ضروری و مبتلابه	4
.857	4.07	35.7	40	20	4.3	0	امر به معروف و نهی از منکر	5
.783	4.29	45.7	40	11.4	2.9	0	انقلاب اسلامی (مبانی، تاریخ و ماندگاری)	6
1.175	3.84	37.1	28.6	21.4	7.1	5.7	جهاد و شهادت در اسلام	7
1.034	3.87	32.9	35.7	17.1	14.3	0	دوره آموزشی قرآن کریم	8
.734	4.20	34.3	55.7	5.7	4.3	0	آشنایی با احزاب و جریان‌های سیاسی	9
.790	4.31	48.6	37.1	11.4	2.9	0	سیره معصومین علیهم‌السلام	10
.987	4.16	44.3	37.1	11.4	4.3	2.9	جنگ نرم و راه‌های مقابله با آن	11
0.559	4.145	41.3	39.99	12.19	4.95	1.56	کل مؤلفه	

جدول شماره (۱) نتایج حاصل از پاسخ‌های نمونه مورد بررسی به سؤال‌های مختلف عناوین دروس ارزشی پاسداری را نشان می‌دهد. در جمع‌بندی کلی مؤلفه: ۱،۵۶ درصد از پاسخ‌گویان در حد خیلی کم، ۴،۹۵ درصد از پاسخ‌گویان در حد کم، ۱۲،۱۹ درصد متوسط، ۳۹،۹۹ درصد زیاد و ۴۱،۳ درصد در حد خیلی زیاد، محتوای دروس ارزشی پاسداری را برای دوره عمومی تربیت پاسداری دانش‌آموخته‌های کاردانی و کارشناسی مطابق با انتظارات سپاه دانسته‌اند. همچنین عناوین دروس ارزشی پاسداری، با میانگین ۴،۱۴۵ (از ۵) و انحراف معیار ۰،۵۹۹ را به دست آورده است.

۲- مؤلفه عناوین دروس رزمی - نظامی

جدول شماره (۳): نتایج حاصل از پاسخ‌های نمونه مورد بررسی به سؤال‌های مؤلفه

عناوین دروس رزمی - نظامی

ردیف	درس‌ها	(درصد) گزینه‌ها					انحراف معیار
		خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد	
1	رزم انفرادی با تأکید بر رزم شبانه	0	0	2.9	27.1	70	4.67
2	عبور از موانع تاکتیکی	0	0	12.9	35.7	51.4	4.39
3	چریک و ضد چریک (نامنظم)	2.9	4.3	17.1	34.3	41.4	4.07
4	جنگ‌افزار شناسی ۱	0	0	5.7	34.3	60	4.54
5	مهارت تیراندازی	0	0	5.7	34.3	60	4.54
6	تخریب، انفجارات و تله گذاری	0	2.9	14.3	47.1	35.7	4.16
7	جهت‌یابی و جی‌پی‌اس	0	0	12.9	35.7	51.4	4.39
8	نقشه‌خوانی	2.9	0	10	35.7	51.4	4.33
9	آشنایی با ادوات و	0	8.6	35.7	37.1	18.6	3.66
10	فیمالاج فینتورفر عملیات روزانه و شبانه	0	11.4	17.1	30	41.4	4.01
11	راپل و موانع	0	2.9	8.6	41.4	47.1	4.33
12	گشتی شناسایی	0	1.4	11.4	41.4	45.7	4.31
13	مقابله با اغتشاشات	0	1.4	22.9	42.9	32.9	4.07
14	جنگ شهری	0	8.6	10	45.7	35.7	4.09
15	آمادگی جسمانی و ورزشی نظامی ۱	0	0	4.3	21.4	74.3	4.70
16	دفاع شخصی	0	5.7	10	54.3	30	4.09

17	اطلاعات رزمی (شناخت محیط و	0	2.9	15.7	54.3	27.1	4.06	.740
18	مخابرات و ارتباطات در رزم	2.9	2.9	17.1	42.9	34.3	4.03	.947
19	بهداشت، خود امدادی و دگر امدادی در رزم	0	0	14.3	50	35.7	4.21	.679
20	جنگ نوین	2.9	5.7	42.9	34.3	14.3	3.51	.913
21	آداب نظامی و	2.9	2.9	12.9	34.3	47.1	4.20	.972
کل مؤلفه		0.69	2.93	14.50	38.77	43.12	4.21	0.482

جدول شماره (۲) نتایج حاصل از پاسخ‌های نمونه مورد بررسی به سؤال‌های مختلف عناوین دروس رزمی - نظامی را نشان می‌دهد. در جمع‌بندی کلی مؤلفه می‌توان گفت: ۰.۶۹ درصد از پاسخ‌گویان در حد خیلی کم، ۲.۹۳ درصد از پاسخ‌گویان در حد کم، ۱۴.۵۰ درصد متوسط، ۳۸.۷۷ درصد زیاد و ۴۳.۱۲ درصد در حد خیلی زیاد، محتوای دروس رزمی - نظامی را برای دوره عمومی تربیت پاسداری دانش‌آموخته‌های کاردانی و کارشناسی مطابق با انتظارات سپاه دانسته‌اند. همچنین عناوین دروس ارزشی پاسداری، میانگین ۴.۲۱ (از ۵) و انحراف معیار ۰.۴۸۲ را به دست آورده است.

۳- مؤلفه عناوین دروس نهادی - سازمانی

جدول شماره (۳): نتایج حاصل از پاسخ‌های نمونه آماری به سؤال‌های مؤلفه عناوین

دروس نهادی - سازمانی

ردیف	درس‌ها	(درصد) گزینه‌ها					انحراف معیار	
		خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد		
1	معارف دفاع مقدس ۱	0	0	12.9	37.1	50	4.37	.705
2	ضوابط و مقررات سرمایه انسانی ۱	5.7	10	25.7	48.6	10	3.47	1.003
3	حفاظت اطلاعات ۱	0	2.9	8.6	54.3	34.3	4.20	.714

4	سپاه پیش‌رونده و پیش‌برنده ۱	5.7	10	22.9	41.4	20	3.60	1.095
5	تعاملات و ارتباطات اجتماعی	2.9	12.9	28.6	35.7	20	3.57	1.044
6	ایمنی و اقدامات تأمینی	2.9	5.7	30	45.7	15.7	3.66	.915
7	اصول و روش‌های فرماندهی و مدیریت	1.4	12.9	30	40	15.7	3.56	.958
8	آشنایی با ساختار و سازمان نیروهای مسلح ج.ا.ا.	1.4	5.7	35.7	44.3	12.9	3.61	.839
کل مؤلفه		2.86	7.79	26.20	41.90	21.28	3.71	.634

جدول شماره (۳) نتایج حاصل از پاسخ‌های نمونه مورد بررسی به سؤال‌های مختلف عناوین دروس نهادی - سازمانی را نشان می‌دهد. در جمع‌بندی کلی مؤلفه می‌توان گفت: ۲۸۶ درصد از پاسخ‌گویان در حد خیلی کم، ۷۷۹ درصد از پاسخ‌گویان در حد کم، ۲۶۲۰ درصد متوسط، ۴۱۹۰ درصد زیاد و ۲۱۲۸ درصد در حد خیلی زیاد، محتوای دروس نهادی - سازمانی را برای دوره عمومی تربیت پاسداری دانش‌آموخته‌های کاردانی و کارشناسی مطابق با انتظارات سپاه دانسته‌اند. همچنین عناوین دروس نهادی - سازمانی، میانگین ۳٫۷۱ (از ۵) و انحراف معیار ۰٫۶۳۴ را به دست آورده است.

۴- مؤلفه عناوین برنامه عملی سبک زندگی پاسداری

جدول شماره (۴): نتایج حاصل از پاسخ‌های نمونه آماری به مؤلفه عناوین برنامه عملی سبک

زندگی پاسداری

ردیف	درس‌ها	(درصد) گزینه‌ها					انحراف معیار
		خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد	
1	فرهنگی، تربیتی و	2.9	5.7	31.4	45.7	14.3	3.63

امور کانونی								
2	ورزش و تفریح	0	2.9	12.9	37.1	47.1	4.29	.801
3	تغذیه	8.6	0	15.7	44.3	31.4	3.90	1.118
4	بهداشت و نظافت فردی و عمومی	4.3	0	12.9	55.7	27.1	4.01	.893
5	برنامه توانمندسازی	5.7	5.7	15.7	48.6	24.3	3.80	1.058
	کل مؤلفه	4.3	2.86	17.72	46.28	28.8 4	3.93	.652

جدول شماره (۴) نتایج حاصل از پاسخ‌های نمونه مورد بررسی به سؤال‌های مختلف عناوین برنامه عملی سبک زندگی پاسداری را نشان می‌دهد. در جمع‌بندی کلی مؤلفه می‌توان گفت: 4.3 درصد از پاسخ‌گویان در حد خیلی کم، ۲۸.۶ درصد از پاسخ‌گویان در حد کم، ۱۷.۷۲ درصد متوسط، ۴۶.۲۸ درصد زیاد و ۲۸.۸۴ درصد در حد خیلی زیاد، محتوای دروس سبک زندگی پاسداری را برای دوره عمومی تربیت پاسداری دانش‌آموخته‌های کاردانی و کارشناسی مطابق با انتظارات سپاه دانسته‌اند. همچنین عناوین برنامه عملی سبک زندگی پاسداری، میانگین ۳.۹۳ (از ۵) و انحراف معیار ۰.۶۵۲ را به دست آورده است.

۵- مؤلفه عناوین برنامه‌های اردویی

جدول شماره (۵): نتایج حاصل از پاسخ‌های نمونه مورد بررسی به سؤال‌های مؤلفه عناوین

برنامه‌های اردویی

انحراف معیار	میانگین	(درصد) گزینه‌ها					درس‌ها	ردیف
		خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	خیلی کم		
.807	4.59	72.9	17.1	7.1	1.4	1.4	1	اردوی معنوی قم و راهپیمایی اربعین
.791	4.57	74.3	10	14.3	1.4	0	2	اردوی معارف دفاع مقدس
.634	4.66	74.3	17.1	8.6	0	0	3	اردوهای رزمی

							(جنگل؛ کوهستان)	
4	اردوی رزمی کویر	0	0	5.7	21.4	72.9	4.67	.583
5	اردوی جهادی و محرومیت‌زدایی	0	2.9	10	20	67.1	4.51	.794
6	اردوی مناطق عملیاتی شمال غرب یا جنوب شرق	2.9	0	2.9	17.1	77.1	4.66	.796
کل مؤلفه								0.562
		0.72	0.95	8.10	17.1 2	73.10	4.61	

جدول شماره (۵) نتایج حاصل از پاسخ‌های نمونه مورد بررسی به سؤال‌های مختلف عناوین برنامه‌های اردویی را نشان می‌دهد. در جمع‌بندی کلی مؤلفه می‌توان گفت: ۷۲٪ درصد از پاسخ‌گویان در حد خیلی کم، ۹۵٪ درصد از پاسخ‌گویان در حد کم، ۱۰٪ درصد متوسط، ۱۲٪ درصد زیاد و ۱۰٪ درصد در حد خیلی زیاد، محتوای دروس برنامه‌های اردویی را برای دوره عمومی تربیت پاسداری دانش‌آموخته‌های کاردانی و کارشناسی مطابق با انتظارات سپاه دانسته‌اند. همچنین عناوین برنامه‌های اردویی، میانگین ۴٫۶۱ (از ۵) و انحراف معیار ۰٫۵۶۲ را به دست آورده است.

۶- رتبه‌بندی محتوایی دوره: در این قسمت رتبه‌بندی مؤلفه‌ها (گروه‌های درسی) با استفاده از آزمون فریدمن در جدول زیر نشان داده شده است:

جدول شماره (۶): نتایج آزمون فریدمن جهت سنجش رتبه‌بندی محتوای دوره

70	تعداد
119.55	مقدار آزمون مربع کای
4.00	درجه آزادی
کمتر از 0.01	سطح معناداری

نتایج جدول شماره (۶) نشان می‌دهد: با توجه به مقدار آزمون مربع کای (۱۱۹٫۵۵) و همچنین سطح معناداری (کمتر از ۰٫۰۱) تفاوت بین رتبه محتوای دوره عمومی تربیت پاسداری دانش‌آموخته‌ها از دیدگاه فرماندهان و مربیان دانشگاه معنادار هست. لذا می‌توان رتبه‌بندی بین دروس را انجام داد.

جدول شماره (۷): نتایج رتبه‌بندی مؤلفه‌های پنج‌گانه محتوای آموزشی و تربیتی دوره عمومی

پاسداری

اولویت	دروس مرتبط با	میانگین رتبه
1	برنامه‌های اردویی	4.47
2	توانمندی‌های ارزشی	3.18
3	تربیت و آمادگی رزمی نظامی	3.14
4	سبک زندگی پاسداری	2.56
5	توانمندی‌های نهادی و سازمانی	1.65

نتایج جدول شماره (۷) نشان می‌دهد که در میان محتوای دروس مرتبط با دوره عمومی تربیت پاسداری دانش‌آموخته‌ها (کاردانی و کارشناسی) از دیدگاه فرماندهان و مربیان دانشگاه، دروس مرتبط با برنامه‌های اردویی (با میانگین رتبه ۴,۴۷) در رتبه اول و دروس مرتبط با توانمندی‌های نهادی و سازمانی (با میانگین رتبه ۱,۶۵) در رتبه آخر (پنجم) قرار دارد.

۷- رتبه‌بندی محتوایی دروس: با توجه به مقدار آزمون مربع کای در آزمون فریدمن و همچنین سطح معناداری (کمتر از ۰,۰۱) تفاوت بین رتبه دروس معنادار بوده و لذا می‌توان رتبه‌بندی بین دروس را نیز انجام داد. در این قسمت برای نمونه دروس مرتبط با مؤلفه: «توانمندی‌های ارزشی پاسداری» رتبه‌بندی شده و نتایج مابقی دروس مرتبط با مؤلفه‌ها در ادامه تشریح شده است:

جدول شماره (۸): نتایج حاصل از رتبه‌بندی محتوایی دروس مرتبط با مؤلفه؛ توانمندی‌های

ارزشی پاسداری

ردیف	عنوان	میانگین رتبه
1	سیره معصومین علیهم‌السلام	6.69
2	نظام سیاسی در اسلام و ولایت‌فقیه	6.61
3	احکام ضروری و مبتلا به	6.58
4	انقلاب اسلامی (مبانی، معارف، تاریخ و عوامل ماندگاری)	6.31

6.05	نهیج البلاغه (نامه امام علی (ع) به فرزندشان امام حسن (ع))	5
6.04	سبک زندگی پاسداری	6
5.98	آشنایی با احزاب و جریان‌های سیاسی	7
5.93	جنگ نرم و راه‌های مقابله با آن	8
5.74	امربه معروف و نهی از منکر (چیستی، چرایی و چگونگی)	9
5.16	جهاد و شهادت در اسلام (با تأکید بر جهاد کبیر)	10
4.91	دوره آموزشی قرآن کریم	11

نتایج جدول شماره (۸) نشان می‌دهد در میان دروس مرتبط با مؤلفه توانمندی‌های ارزشی پاسداری؛ از لحاظ محتوایی، درس سیره معصومین علیهم‌السلام (با میانگین رتبه ۶٫۶۹) در رتبه اول و درس دوره آموزشی قرآن کریم (با میانگین رتبه ۴٫۹۱) در رتبه آخر قرار دارد. در مابقی مؤلفه‌ها (گروه‌های درسی) نتایج آزمون نشان داد: در میان دروس مرتبط با مؤلفه آمادگی نظامی - رزمی، از لحاظ محتوایی؛ درس آمادگی جسمانی و ورزشی نظامی ۱ (با میانگین رتبه ۱۴٫۹۴) در رتبه اول و درس جنگ نوین (با میانگین رتبه ۵٫۹۳) در رتبه آخر قرار دارد. دروس مرتبط با مؤلفه توانمندی نهادی و سازمانی؛ از لحاظ محتوایی، درس «سپاه پیش‌رونده و پیش‌برنده ۱» (با میانگین رتبه ۷٫۰۸) در رتبه اول و درس «تعاملات و ارتباطات اجتماعی» (با میانگین رتبه ۴٫۱۷) در رتبه آخر قرار دارد.

در میان دروس مرتبط با مؤلفه «عملی سبک زندگی پاسداری»؛ از لحاظ محتوایی، درس «ورزش و تفریح» (با میانگین رتبه ۳٫۵۱) در رتبه اول و درس «فرهنگی، تربیتی و امور کانونی» (با میانگین رتبه ۲٫۴۷) در رتبه آخر (پنجم) قرار دارد. در میان دروس مرتبط با برنامه‌های اردویی از لحاظ محتوایی، «اردوی مناطق عملیاتی شمال غرب یا جنوب شرق» (با میانگین رتبه ۳٫۷۳) در رتبه اول و اردوی جهادی و محرومیت‌زدایی (با میانگین رتبه ۳٫۱۷) در رتبه آخر (ششم) قرار دارد.

نتیجه‌گیری

حفظ و ارتقای توانمندی‌ها و قابلیت‌های نیروی انسانی در هر سازمان، مستلزم ارائه آموزش‌های مستمر و به‌روز نگاه‌داشتن دانش و اطلاعات تخصصی کارکنان آن سازمان است. آموزش و تربیت همه‌جانبه کارکنان، موتور اصلی حرکت سازمان به سمت اهداف آن است. به‌عبارت‌دیگر آموزش، پل ارتباطی بین وضعیت فعلی سازمان، با آینده‌ای بهتر و روشن‌تر است. آموزش دارای ارکان متعددی است که یکی از مهم‌ترین و اصلی‌ترین آن‌ها، محتوای آموزشی و تربیتی است که شامل برنامه‌های تفصیلی و کتاب‌های درسی است.

محتوای یک دوره آموزشی نقشه‌تعلیم و ارتقای سطح کیفی فراگیران است. چنانچه دوره آموزشی از محتوایی غنی و کاربردی برخوردار بوده و متناسب با نیاز واقعی سازمان طراحی گردد، می‌توان اطمینان داشت که فراگیران آن دوره توانمندی و کارایی لازم را در انجام وظایف خواهند داشت. ارزیابی محتوای دوره‌های آموزشی می‌تواند نقاط قوت و ضعف آموزش‌های صورت گرفته و میزان نیل به اهداف موردنظر مشخص شده را تعیین نماید و زمینه‌ای فراهم کند تا تصمیم‌گیرندگان و متصدیان فعالیت‌های آموزشی و تربیتی تصویری از چگونگی فعالیت‌ها و مبنایی برای قضاوت در مورد آن‌ها به عمل آورند. بدین طریق می‌توان فرسودگی و انحلال تدریجی آن دوره‌ها را ممانعت نمود. علاوه بر آن، بازنگری محتوا، نظام‌های آموزشی را وادار می‌نماید مراقبت بیشتری به عمل آورند تا در راستای پاسخگویی به نیازهای فرد و سازمان کیفیت بیشتری به عمل آورند تا در این راستا کیفیت نظام‌های آموزشی ارتقاء یابد.

بر این اساس هدف اصلی این تحقیق؛ بررسی میزان انطباق محتوای آموزشی و تربیتی دوره عمومی تربیت پاسداری دانش‌آموخته‌ها با انتظارات سپاه (قابلیت‌های مورد انتظار از فراگیران) از دیدگاه فرماندهان و مربیان دانشگاه افسری و تربیت پاسداری امام حسین (ع) بود. نتایج حاصل از تحلیل داده‌های تحقیق (پس از محاسبه میانگین نمرات پاسخ‌دهندگان) نشان داد که محتوای دروس دوره عمومی تربیت پاسداری دانش‌آموخته‌های کاردانی و کارشناسی در ابعاد پنج‌گانه با انتظارات سپاه از فراگیران (قابلیت‌های مورد انتظار از فراگیران) در حد زیاد و خیلی زیاد مطابقت دارد.

همچنین با توجه به معنادار بودن تفاوت بین رتبه دروس محتوای دوره در آزمون فریدمن از دیدگاه فرماندهان و مربیان دانشگاه، رتبه‌بندی بین دروس انجام شد و نتایج آن در پاسخ به سؤالات منعکس گردید. همچنین در ابعاد پنج‌گانه محتوای دروس مرتبط با دوره عمومی تربیت

پاسداری دانش‌آموخته‌ها (کاردانی و کارشناسی) از دیدگاه فرماندهان و مربیان دانشگاه، دروس مرتبط با «برنامه‌های اردویی» (با میانگین رتبه ۴,۴۷) در رتبه اول و دروس مرتبط با «توانمندی‌های نهادی و سازمانی» (با میانگین رتبه ۱,۶۵) در رتبه آخر (پنجم) قرار دارد.

پیشنهادها

با توجه به نتایج به دست آمده در این تحقیق پیشنهاد می‌شود؛ بازنگری در مدت زمان دوره، محتوای دروس و ساعات تدریس بر اساس رتبه‌بندی انجام شده در این تحقیق و با توجه به موارد ذکر شده انجام شود:

۱- به دلیل میانگین نسبتاً پایین رتبه دروس مرتبط با «توانمندی‌های نهادی و سازمانی» تقویت و به‌روزرسانی محتوای این دروس ضروری به نظر می‌رسد.

۲- به دلیل اهمیت درس «اصول و روش فرماندهی و مدیریت جهادی» و رتبه پایین این درس از دروس مربوط به بعد توانمندی نهادی و سازمانی، به‌روزرسانی و ارتقاء محتوای آن بایستی در اولویت قرار گیرد.

۳- ارتقاء سطح کیفی درس «دوره آموزشی قرآن کریم» مربوط به بعد «توانمندی‌های ارزشی پاسداری» با توجه به میانگین نسبتاً پایین این درس نسبت به دروس دیگر در این بعد.

۴- ارتقاء سطح کیفی درس جنگ نوین مربوط به دروس «آمادگی رزمی - نظامی» با توجه به میانگین نسبتاً پایین این درس نسبت به دروس دیگر بعد مربوط.

۵- ارتقاء سطح کیفی درس «فرهنگی، تربیتی و امور کانونی» مربوط به دروس سبک زندگی پاسداری؛ با توجه به میانگین نسبتاً پایین این درس نسبت به دروس دیگر بعد مربوط.

۶- پیشنهاد می‌شود یک بررسی در خصوص امکان جابجایی و یا تغییر عنوان دروسی که به نظر می‌رسد در دوره‌های تخصصی آتی کاربردی نداشته و یا مجدداً در همان دوره‌ها تدریس می‌شود، انجام شود.

۷- با توجه به اینکه بررسی برنامه آموزشی دارای عوامل و متغیرهای فراوانی است که نمی‌توان تنها با انجام یک تحقیق تمامی این عوامل را مورد ارزیابی دقیق قرارداد و به نتایج واقعی دست یافت، لذا بر اساس یافته‌های این پژوهش، بررسی و تعمق بیشتر در زمینه‌های زیر در پژوهش‌های بعدی توصیه می‌شود:

۱-۷- بررسی سایر عوامل تأثیرگذار در برنامه آموزشی از قبیل؛ منابع انسانی (اساتید، مربیان و

فرماندهان) فضا و محیط آموزشی و تربیتی، نظامات اداری(قوانین و مقررات) و...، پیشنهاد می شود.

۲-۷- بررسی محتوای آموزشی در این تحقیق صرفاً از دیدگاه فرماندهان و مربیان دانشگاه افسری و تربیت پاسداری انجام شده است لذا توصیه می شود از طریق ابعاد دیگری از جمله از دیدگاه کارشناسان آموزشی و یا فارغ التحصیلان دوره های قبلی عمومی پاسداری نیز این موضوع بررسی گردد.

۳-۷- انجام یک تحقیق به منظور ساخت و اعتبار یابی یک ابزار سنجش برای ارزیابی محتوای آموزشی از دیدگاه مربیان و اعضای هیئت علمی مراکز آموزشی و دانشگاه های سپاه.

۴-۷- پیشنهاد می شود، یک مطالعه و بررسی در خصوص میزان تطابق محتوای دروس موردنظر با رسته های خدمتی فارغ التحصیلان در رده های کاربر انجام شود.

منابع و مأخذ

۱. آقا محمدی، داوود (۱۳۸۷)، راهبرد مناسب آموزشی و پرورشی دانشگاه‌های افسری نیروهای مسلح ج.ا.ا. به منظور تحقق ارزش‌های اعتقادی - اخلاقی و مهارت‌های فرماندهی - مدیریتی در افسران نیروهای مسلح ج.ا.ا. **رساله دکتری**، دانشگاه عالی دفاع ملی.
۲. بهشتی پور، فرهمند (۱۳۸۴)، بررسی میزان تطبیق محتوای آموزشی دروس تخصصی دافوس دریایی با مأموریت‌های نیروی دریایی سپاه، **پایان‌نامه کارشناسی ارشد**، دانشگاه جامع امام حسین(ع).
۳. چوبینه، مهدی (۱۳۸۴)، **انتخاب محتوا و سازمان‌دهی محتوا**، جزوه کمک‌درسی دانشگاه آزاد.
۴. حافظی صفت، محمد (۱۳۹۳)، ارزیابی میزان اثربخشی دوره‌های عمومی تربیت پاسداری ویژه افسران دانش‌آموخته، **پایان‌نامه کارشناسی ارشد**، دانشگاه جامع امام حسین(ع).
۵. خامنه‌ای، علی (امام) (۱۳۹۶/۲/۲۰)، **بیانات در دانشگاه افسری و تربیت پاسداری امام حسین(ع)**.
۶. رئیسی و سوادکوهی (۱۳۹۴)، **بررسی دیدگاه فراگیران دوره عمومی تربیت پاسداری درباره محتوای آموزشی**، کیفیت تدریس و اهمیت دروس تخصصی نظامی.
۷. سپاه پاسداران انقلاب اسلامی (۱۳۸۹)، **برنامه تفصیلی دوره عمومی تربیت پاسداری**، افسران دانش‌آموخته.
۸. سپاه پاسداران انقلاب اسلامی (۱۳۹۲)، **جزوه طرح جامع دانشگاه افسری و تربیت پاسداری امام حسین(ع)**.
۹. سیاوشی، قاسم (۱۳۷۹)، بررسی میزان انطباق محتوای آموزش دافوس انتظامی با کاربردی بودن آن در جهت اجرای مأموریت‌های ناجا، **پایان‌نامه کارشناسی ارشد**، دانشکده فرماندهی و ستاد سپاه.
۱۰. صدیقی، سید صدرالدین (۱۳۸۳)، **نظام آموزشی کارکنان دولت**، تهران: معاونت توسعه مدیریت و سرمایه‌انسان و سازمان مدیریت و برنامه‌کشور.

۱۱. فتحی واجارگاه، کوروش (۱۳۸۴)، **اصول و مفاهیم برنامه‌ریزی درسی**، تهران: بال.
۱۲. کریمی، صدیقه و نصر، احمدرضا (بهار و تابستان ۱۳۹۲)، «روش‌های تجزیه و تحلیل داده‌های مصاحبه»، **فصلنامه پژوهش**، سال چهارم، شماره ۱.
۱۳. مهربان، احمد (۱۳۸۰)، تطبیق محتوای آموزشی دروس تخصصی دافوس زمینی با مأموریت‌های نیروی زمینی سپاه، **پایان‌نامه کارشناسی ارشد**، دانشگاه جامع امام حسین (ع).
۱۴. میرزا بیگی، علی (۱۳۸۰)، **برنامه‌ریزی درسی و طرح درسی در آموزش رسمی و تربیتی نیروی انسانی**، تهران: یسپرون.
۱۵. نظام جامع تربیت و آموزش سپاه پاسداران انقلاب اسلامی (۱۳۹۵)، **طرح تفصیلی دوره عمومی پاسداری**.

16. Alexandros G & Sahinidis, John Bouris (2008), Employee perceived training effectiveness relationship to employee attitudes, **journal of European industrial training**, Vol. 32 Iss: 1, pp.63 - 76.
17. Darby, Jenny A (2006), Evaluating training courses: an exercise in social desirability?, **Journal of European Industrial training**, Vol:30, No:3, pp.227-239.